

het collectief dan weer enthousiast over kan zijn. Vandaag de dag is de situatie eerder omgekeerd. We zijn, om met Boomkens te spreken, het individu voorbij. De vraag omtrent hedendaags engagement betreft niet langer het individu maar het collectief. Het collectief is de vraag geworden. Wat is het collectief, wat zijn de collectieven waar wij toe behoren, waartoe wij ons verhouden? Wie zijn 'wij'?

Verbeelding aan de macht?

Volgens de Indiaas/Amerikaanse filosoof Arjun Appadurai (*Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*) is de veranderde rol van de verbeelding onder invloed van media en migratie de sleutel tot begrip van de hedendaagse realiteit. Het wordt voor steeds grotere groepen mensen voorstelbaar dat hun eigen leven anders zal verlopen dan dat van hun ouders en dat hun kinderen weer een heel ander leven zouden kunnen gaan leiden dan zij. Appadurai legt de kern van moderne identiteit in dit vermogen om dingen anders te gaan doen, om nieuwe relaties aan te gaan, om te transformeren wie 'wij' zijn. Wellicht ligt hier ook de mogelijkheid voor een nieuw begrip van wat engagement vandaag de dag zou kunnen zijn.

In de huidige situatie kan de visie die theater biedt op wie 'wij' zijn en waarom wij doen wat wij doen niet langer de vanzelfsprekendheid hebben die destijds in de Griekse polis mogelijk was. Mimesis van de praxis, het nabootsen van de praktijk van keuzes maken tegen de achtergrond van een gemeenschappelijke visie op de wereld, is een historische vorm van theatraal engagement die hoort bij een gesloten gemeenschap. De manier waarop theater vandaag wél zijn stem kan laten horen in het maatschappelijk debat, wordt door Elin Diamond *unmaking mimesis* genoemd: een ont-naturalisering van schijnbaar vanzelfsprekende visies op 'hoe het nu eigenlijk is'. Dat is, zeker op dit moment, van het allergrootste belang in een wereld die geen eenheid (meer) is en waarin betekenis geen vaststaand en vanzelfsprekend gegeven is. In een tijd waarin we ons niet langer kunnen beroepen op het feit 'dat het nu eenmaal zo is' maar, in tegendeel, ons meer en meer rekenschap zullen moeten geven van het feit 'dat iets altijd is zoals het voor één bepaald iemand is'.

Dergelijk engagement kan ruimte maken voor verschil en helpen om verschillen minder beangstigend te maken. In plaats van te bevestigen wat 'we' al weten te zijn, zou theater

**DE INVLOED DIE EEN
VOORSTELLING HEEFT
IS NIET ALLEEN
AFHANKELIJK VAN DE
INTENTIE VAN DE MAKER.
INVLOED IS EEN EFFECT DAT
AFHANGT VAN DE MATE
WAARIN HET ENGAGEMENT
VAN DE MAKER DOOR
ANDEREN OPGEPIKT EN
ERKEND WORDT. WANNEER
EEN VOORSTELLING KRITIEK
LEVERT OP DE DOMINANTE
IDEOLOGIE IN PLAATS VAN
DEZE TE BEVESTIGEN,
ZAL DEZE VOOR ERKENNING
AFHANKELIJK ZIJN VAN
ANDEREN DIE DE KRITIEK
DELEN OF IN ELK GEVAL
BEREID ZIJN DE KRITIEK ALS
BELANGRIJK TE ERKENNEN EN
TE ONDERSTEUNEN.**

zo tot vrijplaats kunnen worden waar op een betrekkelijk veilige manier oude zekerheden losgelaten kunnen worden. Waar andere verhalen verteld kunnen worden. Verhalen die soms haaks staan op elkaar en op de 'grote verhalen' van de media. Want theater kan ons misschien geen antwoord meer geven op wie we zijn, maar kan ons wel bewust maken van hoe we dingen doen en van de relatie tussen onze manieren van doen en visies op de wereld. Theater kan ons zo bewust maken van hoe we worden tot wie we zijn door de manier waarop we doen wat we doen. Daarmee kan theater de vraag stellen naar wie 'we' eigenlijk denken dat 'we' zijn en onze verbeelding prik-

kelen ten aanzien van wie 'we' zouden willen zijn. En dit is zeker niet het exclusieve voorrecht van toneel.

Hiermee is natuurlijk nog niets gezegd over hoe invloedrijk dergelijk geëngageerd theater kan zijn. De invloed die een voorstelling heeft is immers niet alleen afhankelijk van de intentie van de maker. Invloed is een effect dat afhangt van de mate waarin het engagement van de maker door anderen opgepikt en erkend wordt. Wanneer een voorstelling kritiek levert op de dominante ideologie in plaats van deze te bevestigen, zal deze voor erkenning afhankelijk zijn van anderen die de kritiek delen of in elk geval bereid zijn de kritiek als belangrijk te erkennen en te ondersteunen. Zoals in het geval van Ibsens *Een Poppenhuis*, waar vrouwen een niet te onderschatten rol gespeeld hebben in het tot stand komen van vertalingen en ensceneringen van dit stuk. Dit betekent dat de maatschappelijke rol die theater vandaag kan spelen niet alleen afhangt van de makers en hun engagement maar ook van schrijvers, critici, essayisten, commentatoren die bereid zijn om theater te erkennen als betekenisvolle bezigheid die iets te zeggen heeft over 'ons', hier en nu, en die een brug kunnen slaan tussen voorstellingen en het publieke debat over zaken die 'ons' nu aangaan.

Dit is een ingekorte versie van een tekst die eerder verschenen is in de *Atelier D Krant*, uitgave van Atelier D te Amsterdam.

- Arjun Appadurai, *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis and London, University of Minnesota Press, 1996.
- Elin Diamond, *Unmaking Mimesis: Essays on Feminism and Theatre*. London and New York, Routledge, 1997.
- Hans-Thies Lehmann, *Postdramatisches Theater*. Frankfurt am Main, Verlag der Autoren, 1999.
- Rüdiger Safranski, *Hoeveel globalisering verdraagt de mens?* (vertaling: Mark Wildschut) Amsterdam en Antwerpen, Uitgeverij Atlas, 2003.
- *Theaterschrift 1: Beyond Indifference*, 1992.
- *Reflect # 01: Nieuw Engagement in architectuur, kunst en vormgeving*, Rotterdam, NAi Uitgevers, 2003